

Jan van der Kooi

Tekenen vanuit een grote opmerkingsgave

Leonardo's Leerling, meestertekenaar Jan van der Kooi in het Dordrechts Museum geeft een kijkje in het oeuvre van de laatste vijf jaar van de (inter)nationaal vermaarde Burgumer kunstenaar Jan van der Kooi.

Gerbrich van der Meer

Dat het Dordrechts museum Jan van der Kooi (1957) als de beste Nederlandse tekenaar van dit moment beschouwt, doet hij zelf met een 'ach, 'k weet niet'. „Er zijn momenteel heel veel schilders in Nederland, maar nauwelijks klassieke tekenaars”, vertelt de Groninger kunstenaar in zijn negentiende-eeuwse notariswoning in Burgum. „Tja, dan ben je al snel koning Eenooig.”

Dat was honderd jaar geleden wel anders. „Toen was het gebruikelijk dat een schilder tijdens zijn opleiding eerst een aantal jaren tekende voordat hij begon te schilderen. Tekenen is namelijk de beste manier om te leren kijken. Daarom was het ook vrij gewoon als een beeldend kunstenaar bijvoorbeeld een steigerend paard uit het hoofd kon tekenen.”

Geboren in het Groningse Bedum was Jan van der Kooi als klein jochie vaak tekenend aan tafel of in de natuur te vinden. Zonder pretenties. „Tekenen is voor mij ademen. Ik heb altijd een schetsboek bij me. 'Pak toch eens een boek', zegt mijn vrouw dan. Maar dat vind ik vaak zonde van mijn tijd. Als ik de beuk in de tuin in een paar uur zie verkleuren van olifkleurig groen naar chocoladebruin of geniet van dropzwarte Friese paarden

Als ik teken, adem ik. Zonder pen of penseel ben ik onthand

als sleutelgaten in de horizon, dan ga ik toch geen boek lezen of me verdiepen in de werkelijkheid van een ander?” Jazeker, soms kan hij uren naar het verglijdende daglicht kijken. „Nee, dat is geen ontspanning”, glimlacht hij. „Ik ben dan hard aan het werk.” Maar hij is zelden moe. „Nou ja, een poos geleden heb ik een paar weken in Toscane gewerkt. Toen ik thuis kwam met 128 tekeningen en 32 schilderijen was ik echt moe. Ja, die grote hoeveelheden is maniakaal, kun je wel zeggen. Mijn vrienden noemen me dan ook een buiten-maatschappelijk verschijnsel. Maar ik kan niet anders. Als ik teken, adem ik. Zonder pen of penseel ben ik onthand.”

Het werk van Jan van der Kooi, dat voor het grote publiek zelden is zien is maar grif verkocht wordt in binnen- en buitenland, toont een zeldzame beheersing van het tekenvak. De beeldend kunstenaar tekent gemiddeld zo'n drieduizend tekeningen per jaar. Aan de lopende band dus. „Een dag later weet ik nog wel wat ik de dag ervoor heb getekend, maar als ik een week later terugblader in mijn schetsboek laat ik me vaak oprecht verrassen. „Het was pure nieuwsgierigheid. Noem het beeldhonger. Ik was toen ook al heel benieuwd hoe de visuele werkelijkheid in elkaar zit.” Niet dat hij uit een kunstzinnig milieu komt. „Maar ik had wel een sensitieve vader met opmerkingsgave. Dat heb ik van hem overgenomen.”

Van der Kooi zijn grote thema in zijn werk is het licht in al zijn facetten: zonlicht, strijktlicht, tegenlicht. Studies in wit, noemt hij ze. De werkaatsing van het licht dat op de witte vloer van zijn atelier valt; gefilterd licht of licht dat tegengehouden of verbogen wordt door glas of een

wapperende vitrage. Het licht zoekt hij ook graag op in zijn reizen naar Italië. „Als ik in het voorjaar een paar weken in Venetië heel intensief heb geschilderd en getekend en naar huis ga, denk ik vaak: ik heb ik het wel weer gehad. Maar in oktober begint het weer te jeuken. Hoe zou dat straatje of die brug eruit zien in het licht van oktober, denk ik dan. 'Ik zou over twee dagen heel graag naar Venetië vertrekken', begin ik dan tegen mijn vrouw. En als ik er een paar dagen later dan weer ben, doe ik het hele repertoire overnieuw. Want weet je, alles is anders. Het licht, de stemming, hoe ik me voel.”

Dieren

Als klassiek tekenaar valt hij op door zijn studies van allerhande dieren. Doorgaans uitgevoerd in krijt zijn zij zo overtuigend en zo levensacht dat je soms bijna zou vergeten dat het 'slechts om tekeningen gaat', meldt het Dordrechts Museum. Van der Kooi hanteert in zijn tekeningen een studieuze manier van werken. Urenlang observeert hij tijgers en leeuwen in hun dagverbleven of paarden in de wei. Intensief neemt hij waar hoe ze op geleiden reageren. Onvermoed bestudeert en analyseert hij de architectuur van hun schedels en lichaam. Door de dieren al tekenend en bestuderend te doorgronden ontstaat er een grote verwondering, vertelt hij, „die uiteindelijk uitmondt in verbeelding.” Op dezelfde wijze richt hij zich niet alleen op de Hollandse en Italiaanse landschappen, maar ook op zijn zelfportretten, een lange constante in zijn grote oeuvre.

Van der Kooi heeft geen moeite om zijn thema's te kiezen. „De keuzes vinden mij. Ik hoef nooit om iets te zoeken. Een hele periode heb ik bijvoorbeeld de vloer van het atelier geschilderd met een willekeurige voor-

werp erop. Toen had ik dat wel gehad. Wat zou er gebeuren als ik het mandje niet op de vloer zet, maar op de vensterbank, vroeg ik me toen af. Een paar maanden later: en wat gebeurt er wanneer ik het raam openzet. Vervolgens: wat voor gloed geeft een ander jaargetijde op dit taferel. Zo roept het ene werk het andere op.”

Van der Kooi vertoefte graag in Venetië. „De atmosfeer, het licht, de afwezigheid van verkeersgeluiden en herrie. Alles wat je hoort, brengen de mensen zelf voort. Dat is heerlijk.” Maar ook de esthetische sfeer van Italië spreekt hem aan. Je voelt dat je dichtbij een grote traditie zit. Dat de grote Italiaanse meesters hier werkten, voel je gewoon. Ja, het is een soort van thuiskomen als kunstenaar.”

De bejegening in Italië jegens kunstenaars is ook anders, vertelt Van der Kooi. „Italianen vinden dat de kunstenaar iets van God heeft gekregen. Die moet je dus met respect behandelen. Dat gevoel herken ik daar. Als ik op een terras aan de bediening vraag of ze het goed vinden dat ik teken, word ik de hele middag heerlijk met rust gelaten. En als ik dan wegga, word ik hartelijk bedankt.” Tegelijkertijd heeft Friesland waar hij vanaf zijn achttiende woont, ook haar charmes. „Wat dat betreft ben ik een echte noorderling. Ik vind het heerlijk om hier in mijn eigen omgeving te tekenen, aan het Prinses Margrietkanaal of de Burgumer Mar. Noem me een visuele alleslezer. Het is geweldig om Toscane in tegenlicht te schilderen, maar ik heb het indertijd ook niet kunnen laten om tijdens concerten van het Frysk Orkest bijna alle musici te portretteren in mijn schetsboek.”

Last van dijpes heeft hij niet. „Het oeuvre van Bach toont aan dat creativiteit niet gehinderd wordt door een strak tijdschema, zeg ik altijd. Ik sta om half acht op, ben om acht uur aan het werk, en ga door tot vier uur 's middags. Dan ga ik duurlopen. Daarin kom ik tot rust. Het gebeurt regelmatig dat ik na het eten dan nog even doorwerk. Nee, dat is geen opgave, het is eerder overgave. Het gaat automatisch. Wat dat betreft heb ik een fantastisch vak.”

De tentoonstelling *Leonardo's Leerling, meestertekenaar Jan van der Kooi*, van 10 november tot en met 7 april 2013 in het Dordrechts Museum

Traditionele grammatica Een studie voor het leven

Jan van der Kooi vond pas echt zijn plekje toen hij na de lerarenopleiding Ubbo Emmius in Leeuwarden begon te studeren aan Academie Minerva, richting autonome beeldende kunst. Leraar worden zat er echt niet in, wist hij. „Alhoewel ik nu wel masterclasses geef op de Klassieke Academie in Groningen.” In een tijd waarin musea volhingen met conceptuele kunst, wordt op deze academie de traditionele grammatica van het schildersvak onderwezen, zoals bijvoorbeeld de wetten van het perspectief. „Denk niet dat je dan per definitie

opgeleid wordt tot realistisch schilder.

Picasso had ook een traditionele achtergrond, maar heeft heel abstract gewerkt.”

Van der Kooi probeert een leven lang die grammatica eigen te maken; door al studierend te tekenen en te schilderen uiteindelijk zijn vak te verstaan. Zijn grote inspiratiebron daarbij is de onnavolgbare Italiaanse kunstenaar Leonardo da Vinci (1475-1564) die als geen ander kon kijken. Met grote eerbied neemt hij kennis van zijn werk, vertelt hij. „Ik ben altijd weer diep geraakt door de ruimtelijkheid van zijn werk, door zijn gebruik van licht, donker, diepte en tegenlicht. Hij tekent los en snel, eigentijds en toch duidelijk in een traditie.”

Mandje met krabben van Jan van der Kooi.

Foto: Jan van der Kooi

Foto boven: door al studierend te tekenen en te schilderen probeert Jan van der Kooi uiteindelijk zijn vak te verstaan. Foto: Frans Andringa

Foto onder: drie olifanten. Foto: Dordrechts museum

Foto: Jan van der Kooi